

Koodinvaihdot kolmanteen kieleen suomen ja ruotsin kielten luokkatandem-opiskelussa

Katri Karjalainen
Monikielisyysinstituutti
Vaasan yliopisto

Charlotta Engberg, Michaela Pörn & Anna Korhonen
Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier
Åbo Akademi

Klasstandem är en modell för språkinläring, där lärandet sker i språkligt blandade undervisningsgrupper, inom det andra inhemska språket (finska-svenska). Två studerande med olika förstaspråk bildar ett par för att lära sig varandras språk. De fungerar turvis som lärande part och som språkligt stöd i det egna förstaspråket. Målet är att skapa situationer där studerande från bägge språkgrupper kan mötas i autentiska interaktionssituationer, använda och utveckla sina färdigheter i andraspråket. I denna artikel analyseras interaktionen mellan tandempartnerna utgående från videoinspelningar i klassrum. Fokus ligger på användningen av andra språk än finska och svenska i interaktionen, där finska och svenska fungerar som de huvudsakliga diskussionsspråken och som målspråken för lärandet. Målet är att redogöra för vilka andra språk som används och för vilka ändamål. Materialet består av videoinspelningar av tre fokuspars interaktion. Materialet har kodats med utgångspunkt i kodväxlingar till andra språk än finska och svenska. Kodväxlingarna i materialet görs alltid till engelska och omfattar enskilda ord och fraser. Analysen visar att det finns individuella skillnader i för vilka ändamål informanterna kodväxlar. Resultaten tyder på att kodväxlingar till engelska används i klasstandem som resurs och som uttryck för studerandenas flerspråkiga kompetens. Samtidigt bibehålls lektionens målspråk som huvudspråk i diskussionen, och som det huvudsakliga stödspråket använder studerandena det andra tandemspråket.

Avainsanat: koodinvaihto, luokkatandem, toisen kielen oppiminen, vuorovaikutus

1 Johdanto

Artikkelissa tarkastelemme kolmannen kielen (englanti) käyttöä kaksikielisellä (suomi–ruotsi) luokkatandemkurssilla. Artikkelissa käsiteltävä tutkimus kuuluu hankkeeseen *Luokkatandem: toisen kotimaisen kielen opetuksen tutkimus- ja kehittämishanke* (2012–2015), jonka tavoitteena on kehittää kielellisesti sekoittuneiden (suomi–ruotsi) oppilasyhmien kielipedagogisia malleja toisen kotimaisen kielen opetuksessa.

Luokkatandemissa yhdistetään itseohjaukseen ja vastavuoroisuuteen perustuva tandemoppiminen ja opetussuunnitelmaperusteinen toisen kotimaisen kielen opetus. Siinä kaksi erikielistä opiskelijaa muodostavat parin ja työskentelevät yhdessä oppiakseen toistensa kieliä. Tavoitteena on luoda tilanteita, joissa opiskelijat eri kieliryhmistä voivat kohdata aidossa vuorovaikutustilanteessa ja tasapuolisesti käyttää ja kehittää valmiuksiaan toistensa kielissä. (Pörn & Karjalainen 2013) Tandemoppimisessa kieltä opitaan autenttisessa vuorovaikutuksessa sen ensikielisen puhujan kanssa. Pari vuorottelee kielten

välillä, jolloin kumpikin osapuoli on vuoroin oppijan roolissa toisessa kielessään, vuoroin kielimallina ja tukena ensikielessään. (Brammerts 2003; Karjalainen 2011: 1; Karjalainen, Pörn, Rusk & Björkskog 2013: 167) Kielet toimivat vuorotellen vuorovaikutuksen pääkielenä ja oppimisen kohdekielenä. Näin sekä kielten että parin osapuolten suhde on tasa-arvoinen.

Luokkatandem, kuten kaikki tandemmuodot ja -kurssimallit, perustuu vastavuoroisuuteen ja itseohjaukseen. Vastavuoroisuus tarkoittaa, että kumpikin osapuoli hyötyy yhteistyöstä ja on oman oppimisprosessinsa lisäksi valmis panostamaan myös tandemparinsa oppimisprosessin edistämiseen. Itseohjauksella tarkoitetaan, että osallistujat itse suunnittelevat, ohjaavat ja arvioivat omaa oppimisprosessiaan ja näin kehittävät itseohjautuvan oppimisen taitojaan. (Brammerts & Calvert 2003: 14; Karjalainen 2011: 27ff.)

Luokkatandemissa suomen- ja ruotsinkielisten oppilasryhmien toisen kotimaisen kielen opetus järjestetään niin, että ryhmistä muodostetaan kaksi kielellisesti sekoittunutta ryhmää, joita suomen ja ruotsin kielen opettajat opettavat kumpikin vuorotellen yhden opitunnin ajan viikossa (*Luokkatandem* 2013). Lisäksi suomen- ja ruotsinkielisillä ryhmillä on kerran viikossa oma oppitunti, jolloin käydään läpi sellaisia sisältöjä, joissa tarvitaan enemmän opettajan ohjausta. Esimerkkinä tällaisista ovat kielioppisäännöt, joita ensikielinen opiskelija ei välttämättä osaa selittää, vaikka osaakin käyttää kieltään normien mukaisesti.

Luokkatandem-kursseilla noudatetaan toisen kotimaisen kielen kansallista opetussuunnitelmaa, jonka perusteella opettaja valitsee kurssilla läpikäytävät aihepiirit ja kielelliset seikat, kuten kieliopin osa-alueet. Nämä ovat samat kuin nk. perinteisessä opetuksessa. Kielen opiskelu luokkatandemin avulla eroaa perinteisestä luokkahuoneopetuksesta siinä, että se on vahvasti opiskelijalähtöistä ja tapahtuu pääasiassa parityönä tandempareissa. Tärkeimpänä kielimallina ja kumppanina vuorovaikutuksessa toimii samankäinen kohdekieltä ensikielenään puhuva opiskelija. (Karjalainen ym. 2013: 168f.) Luokkatandemissa pareilla on täten suuri vastuu omasta ja tandemparinsa oppimisprosessista. Tähän kuuluu myös se, että he panostavat aina sen hetkisen kohdekielen käyttämiseen ja oppimiseen. Muiden kielten laajamittainen käyttö vähentää kohdekieleen käytettävissä olevaa aikaa.

Kaikkien tandemmuotojen yksinkertaistettuna teoreettisena tavoitteena on vuoroittainen yksikielinen vuorovaikutus. Käytännössä tandemkieliä kuitenkin vertaillaan jatkuvasti, ja kielet kulkevat vuorovaikutuksessa rinnakkain, vaikka toinen niistä toimiikin aina kyseisen tilanteen kohdekielenä. Luokkatandemissa osa aktiviteeteista, esim. pelit, on suunniteltu niin, että niissä kieliä käytetään ainakin osittain limittäin, jolloin molemmat osapuolet saavat mahdollisuuden oppia omaa tandemkieltään. Yksi kielistä on kuitenkin

aina pääasiallinen kohdekieli, suomen kielen oppitunneilla suomi ja ruotsin kielen oppitunneilla ruotsi. Näistä kielistä poikkeamisen ja kolmannen kielen käytön voidaan siis katsoa olevan rajanylitys ja poikkeama normista myös tässä kielirajoja ylittävässä kontekstissa.

Tavoitteenamme on selvittää, esiintyykö tandemparien vuorovaikutuksessa koodinvaihtoja muihin kieliin kuin tandemkieliin (suomi ja ruotsi). Siinä tapauksessa, että niitä esiintyy, selvitämme mihin kieliin koodinvaihtoja tehdään, sekä tarkastelemme mihin tarkoitukseen niitä käytetään. Analyysissä otamme huomioon, onko koodinvaihtaja kyseisessä tilanteessa ensikielinen vai toisen kielen käyttäjä. Kolmen informanttiparin aineisto mahdollistaa myös mahdollisten yksilöllisten erojen tunnistamisen informanttien tavassa ja taipumuksessa käyttää muita kieliä kuin tandemkieliä. Selvittämällä muiden kielten roolia tandemparien vuorovaikutuksessa saamme lisää tietoa tandemparien vuorovaikutuksesta kokonaisuutena sekä myös tandemkielten merkityksestä ja käytöstä.

2 Aineisto ja menetelmä

Artikkelin aineisto on kerätty vuonna 2014 Vaasan kaksikielisellä lukiokampuksella. Aineisto koostuu videotallenteista 27 lukion tandemoppitunnilta, yhteensä noin 45 tunnista. Videonauhoitukset keskittyvät kolmeen fokuspariin eli kuuteen oppilaaseen. Aineisto on kerätty lukion kursseilta 6 (RUA6/FINA6) ja 7 (RUA7/FINA7). Videotallenteita on tasaisesti sekä suomen että ruotsin kielen oppitunneilta.

Aineistosta on koodattu ja poimittu kaikki kolmanteen kieleen tehdyt koodinvaihdot, ja nämä sekvenssit on litteroitu keskusteluanalyysin (CA) käytänteiden mukaan (ks. litteraatiomerkit). Sekvenssit on kategorisoitu sen mukaan, onko kyseisen tilanteen kohdekieli koodinvaihtajan ensikieli vai toinen kieli. Tämän jälkeen on tarkasteltu, ilmeneekö koodinvaihdon yhteydessä kielellisten ongelmien liputtamista (ks. luku 3). Analyysin lähtökohtana on aineistosta ilmenevä informanttien tulkinta koodinvaihdosta ongelmallisena tai ongelmattomana kielenkäyttötilanteena, sekä koodinvaihtoa mahdollisesti seuraava metakielellinen keskustelu. Puheen lisäksi aineiston tarkastelussa otetaan huomioon ei-kielelliset toiminnot, kuten eleet, katseet, liike ja esineiden käyttö.

3 Koodinvaihdot muihin kuin tandemkieliin

Koodinvaihdolla tarkoitamme tilannetta, jossa käytetään jotakin muuta kuin keskustelun pääkieltä. Koodinvaihdossa sanaa/ilmausta ei mukauteta keskustelun pääkieleen, esim. käytettäessä englannin sanaa *rebel* (su. kapinallinen) suomenkielisessä ilmauksessa. Koodinvaihdon lähikäsite on lainaaminen, jossa lähtökielen yksiköt mukautetaan morfosyntaktisesti ja fonologisesti keskustelun pääkieleen, ja ne ovat laajalle levinneitä puheyhteisössä, esim. *stoori* (eng. 'story' mukautettuna suomen kieleen). (Ks. esim.

Arnfast & Jørgensen 2003: 29f.; Berglund 2008: 97–102) Artikkelissamme keskitymme koodinvaihtoihin ja jätämme kohdekieleen mukautetut lainat analyysin ulkopuolelle.

Koodinvaihtoja on tutkittu paljon eri näkökulmista. Toisen kielen oppimisen tutkimuksessa koodinvaihtoa on tarkasteltu lähinnä ongelmallisena ilmiönä: toisen kielen käyttäjä turvautuu äidinkieleensä tai kolmanteen kieleen, koska hänen kielitaitonsa kohdekielessä ei ole riittävä. Toisaalta kaksikielisten ihmisten koodinvaihtoa on pidetty osoituksena heidän monikielisestä kompetenssistaan ja vahvasta kielitaidosta useammassa kielessä. (Arnfast & Jørgensen 2003: 23–26; Karjalainen 2011: 84f.) Nämä erityyppiset koodinvaihdot on usein eroteltu sen mukaan, liputtaako niiden käyttäjä samalla epävarmuutta kyvystään ilmaista itseään, vai käyttääkö hän useampaa koodia sujuvasti (esim. Arnfast & Jørgensen 2003). Liputuksella tarkoitetaan koodinvaihdon yhteydessä käytettäviä muotoja, epäröintiä, toistoja tai äänensävyä, jotka korostavat vaihtoa (Romaine 1995: 153; Arnfast & Jørgensen 2003: 26). Liputettuja koodinvaihtoja voidaan pitää merkinä ongelmista kielen tuottamisessa ja koodinvaihtojen katsotaan toimivan kompensatiostrategioina kielellisten ongelmien voittamiseksi. Sujuvien koodinvaihtojen, joissa koodinvaihtoa ei korosteta, voidaan sen sijaan katsoa ilmaisevan puhujan monikielistä kompetenssia, jossa hän käyttää hyväkseen useampaa osaamaansa koodia samaan aikaan (Karjalainen 2011: 53).

Koodinvaihdon pituus voi vaihdella yksittäisestä sanasta pidempiin fraaseihin, virkkeisiin tai laajempiin kokonaisuuksiin (Romaine 1995: 124). Keskustelun pääkieli on kuitenkin luokkatandemkontekstissa selvä molemmille osapuolille, siitä ei ole tarvetta neuvotella eikä se vaihdu. Koodinvaihto voi tapahtua tandemparin kielestä toiseen tandemkieleen, mutta myös muihin, kolmansiin kieliin. Artikkelissamme keskitymme kolmanteen kieleen tehtäviin koodinvaihtoihin, jotka analysoidussa aineistossa tapahtuvat aina englanniksi.

Tandemkontekstissa kielten kontrastoiminen ja oman ensikielen käyttäminen tarvittaessa tukikielenä ovat luonnollinen osa tandemparien vuorovaikutusta, vaikka tavoitteena on käyttää yhtä kieltä kerrallaan. Kolmanteen kieleen tehtävät koodinvaihdot ylittävät tandemkielten rajat, ja ovat siksi lähemmän tarkastelun arvoinen ilmiö. Tarkastelemme koodinvaihtoja esimerkkien kautta. Informanteista käytetään tekaistuja nimiä ja mainitaan onko kyseisen tilanteen kohdekieli heidän ensikielensä (L1) vai toinen kielensä (L2).

3.1 Sujuvat koodinvaihdot

Sujuvalla koodinvaihdolla tarkoitetaan tilanteita, joissa koodinvaihdon yhteydessä ei ilmaista epävarmuutta, eivätkä osapuolet tulkitse tilanteen sisältävän kielestä johtuvia vuorovaikutuksen ongelmia. Esimerkissä 1 Janne (L1) ja Petteri (L2) kirjoittavat juh-

lapuhetta ruotsiksi. Petteri kirjoittaa ja Janne auttaa ja korjaa tarvittaessa. He keskustele-
vat sanan *jätteroligt* (su. tosi kiva) kirjoitusasusta:

- (1) 1 J: mm jätteroligt
2 P: joo joo ((kirjoittaa jätteroligt tietokoneella)) joo
3 J: lägg i två ord ((osoittaa sanaa ruudulla))
4 P: >hnh?<
5 J: jätte å så **space** roligt
6 P: jätte roligt (2.0) att ((korjaa kirjoitukseen jätte roligt ja
7 jatkaa kirjoittamista))

Esimerkissä 1 on kyse ensikielisen puhujan sujuvasta koodinvaihdosta englantiin, kun hän käyttää välilyönnistä ilmaisua *space*. Kumpikaan osapuoli ei reagoi koodinvaihtoon eikä siis vaikuta pitävän sitä ongelmallisena, vaan he keskittyvät juhlapuheen sisältöön ja kieliasuun. Tässä tilanteessa koodinvaihtoon voi vaikuttaa myös, että kyseinen sana koskee tietokoneen näppäimistöä, jossa eri näppäinten toiminnot ovat usein näkyvillä englanniksi. Lisäksi ilmaisu *space* on melko yleisesti käytössä sekä ruotsin- että suomenkielisessä puheessa tarkoittaen välilyöntiä.

Myös toisen kielen käyttäjä voi tehdä sujuvia koodinvaihtoja, jotka eivät johdu ongelmista toisen kielen tuottamisessa. Esimerkissä 2 Lumia (L1) ja Alexandra (L2) pelaavat suomeksi peliä, jossa he kysyvät vuorotellen toisiltaan kysymyksiä. Lumian täytyy keksiä kysymys, joka alkaa sanalla *mihin*:

- (2) 1 L: mihin maahan haluaisit matkustaa?
2 A: (3.0) **what do you think** ((katsoo nauraen Lumiaa)) (.) Japani

Esimerkissä 2 on kyseessä nk. sanontavaihto, jossa muuten yksikieliseen puheeseen upotetaan toisen kielen sanonta tai fraasi (Poplack 1980: 605; Ilmasti 2006: 32). Lumia ja Alexandra ovat tässä tilanteessa jo tutustuneet toisiinsa melko hyvin, ja aiemmissa keskusteluissa on käynyt ilmi, että Alexandra on ihastunut Japaniin. Hän voi siis olettaa, että Lumia tietää jo vastauksen esittämäänsä kysymykseen. Nauraen tuotettu sanontavaihto toimii siis molempien keskustelukumppanien ymmärtämänä ystävällismielisenä vitsinä. Tutkimusaineistosta käy myös ilmi, että tämän kaltaiset sanontavaihdot englannin kieleen ovat tyypillisiä Alexandralle niin ensikielellä kuin toisellakin kielellä, ja hän käyttää niitä selvästi muita informantteja enemmän.

Koodinvaihdot, kuten muutkin kommunikaatiostrategiat, voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia (esim. Karjalainen 2011: 59f.). Tiedostamatta koodinvaihto voi tapahtua esimerkiksi, kun toisen kielen puhuja sekoittaa kohdekielen kolmanteen kieleen. Esimerkissä 3 Hanna (L1) ja Kati (L2) pelaavat suomen kielen oppitunnilla peliä, jossa molempien tulee luetella kuusi kalalajia toisella kielellään. Hanna luettelee ensin suomeksi osaamansa kalalajit, minkä jälkeen on Katin vuoro miettiä niitä ruotsiksi:

- (3) 1 K: ai ruotsiks |sanoo
 2 H: |joo ruotsiks
 3 K: öö (4.0) onko lohi **salmon**? Tai jotain
 4 H: n: ((pudistaa päättään))
 5 K: eiku se on
 6 H: se |l:
 7 K: |lax
 8 H: joo
 9 K: okei

Esimerkissä 3 Kati ei liputa koodinvaihtoa ongelmalliseksi, vaan se esiintyy tilanteessa, jossa hän mieltii eri kalalajeja ruotsiksi. Tässä tilanteessa hän sekoittaa ruotsin ja englannin kielet ja ehdottaa hieman epävarmana sanaa *salmon* mieltiessään ruotsinkielistä vastinetta sanalle *lohi*. Keskustelu oikean vastineen löytymiseksi jatkuu, koska se on tehtävän sisältö, mutta muuten osapuolet eivät käsittele koodinvaihtoa ongelmallisena tilanteena.

Analysoidussa aineistossa sujuvia koodinvaihtoja tekevät sekä ensikieliset että toisen kielen puhujat. Osapuolet eivät käsittele sujuvia koodinvaihtoja ongelmallisina vuorovaikutuksen ja yhteisymmärryksen kannalta. He keskittyvät käynnissä olevan keskustelun tai tehtävän sisältöön, eikä koodinvaihtoista seuraa laajempaa metakielellistä keskustelua, mikä liputettujen ja ongelmallisiksi koettujen koodinvaihtojen yhteydessä on tandemparien keskusteluissa tavallista (Karjalainen 2011: 136–141).

3.2 Liputetut koodinvaihdot

Kun puhuja koodinvaihdon yhteydessä ilmaisee epävarmuutta eri tavoin (esim. tauko, toisto, epäröinti), kutsutaan koodinvaihtoa liputetuksi. Liputetut koodinvaihdot tekevät näkyväksi ongelmat puheen tuottamisessa tai vuorovaikutuksessa. Esimerkissä 4 Petteri (L1) ja Janne (L2) keskustelevat suomeksi aiheenaan stressi. Keskustelun lähtökohtana on aihetta käsittelevä miellekartta. Esimerkkisekvenssissä he puhuvat stressin seurauksista:

- (4) 1 J: noo seuraukset ehkä (4.0) emmätiiä mitä se on suomeksi
 2 P: hmh
 3 J: bränns ut asså seuraukset ((osoittaa paperia)) |kyllä mä tiedän
 4 mitä se
 5 P: |seuraukset niinku
 6 J: tarkoittaa mutta
 7 P: joo
 8 J: man (4.0) mikä se on suomeks
 9 P: mikä että
 10 J: bränns ut
 11 P: et niinku (2.0) loppuun palaa tai siis niinku **burnout**
 12 J: joo burnout
 13 P: loppuun palaminen em-em-emma ei sitä kyllä niinku käytetä
 14 ((näyttää käsillä))mut sillee loppuu vaan voimat

Esimerkissä 4 Janne ei tiedä suomenkielistä vastinetta ruotsin kielen ilmaukselle *bränns ut* (loppuun palaminen), ja pyytää Petteriltä apua sen kanssa. Petteri on epävarma, kuinka asia ilmaistaan suomeksi ja käyttää koodinvaihtoa *burnout*. Englanninkielistä ilmaisua käytetään myös suomeksi, mutta koska sitä ei ole mukautettu suomen kieleen, lasemme sen koodinvaihdoksi. Koodinvaihto osoittaa tässä tilanteessa, että Petteri on ymmärtänyt kysymyksen, mutta on epävarma siitä, mitä ilmaisua hänen ensikielillään on tapana käyttää. Lopuksi Petteri käyttää ilmaisua *loppuun palaminen*, mutta toteaa ettei näin ole tapana sanoa ja ratkaisee tilanteen kiertoilmaisulla *loppuu vaan voimat*.

Toisen kielen puhujan tekemät liputetut koodinvaihdot voivat johtua siitä, ettei puhuja tiedä tai muista oikeaa ilmausta kohdekielellä. Tandemissa tällaiset koodinvaihdot tehdään yleensä omaan äidinkieleen (Karjalainen 2011: 136–141), mutta myös kolmatta kieltä voidaan käyttää tukikielenä (Grasz 2012: 39f.). Esimerkissä 5 Jannen (L1) ja Petterin (L2) tehtävänä on käydä dialogi ruotsiksi paperilla suomeksi olevien ohjeiden mukaan:

- (5) 1 P: mm ja var i (3.0)((katsoo kysyvästi paperia)) öö leirintäalueella
2 J: mm (3.0) alltså (4.0) e de som nå läger visst
3 P: nå jo jo e de liksom (.) camping ((näyttää samalla käsillä))
4 J: jaha ett campingläger
5 P: camping va?
6 J: läger tror ja de heter
7 P: okej
8 J: eller campa kan man bara säg
9 P: okej

Petteri ei tiedä ruotsinkielistä ilmausta sanalle leirintäalue, ja käyttää siksi ensin koodinvaihtoa suomeen saadakseen sanan Jannelta. Janne ei kuitenkaan tiedä mitä ”leirintäalue” tarkoittaa eikä siksi osaa auttaa ruotsinkielisen vastineen kanssa. Tällöin Petteri käyttää koodinvaihtoa englantiin ”camping”, äännettynä englannin ääntämyksen mukaan. Tämän Janne ymmärtää ja antaa ensin ruotsinkieliseksi vastineeksi *campingläger*, mihin Petteri reagoi osoittamalla epävarmuutta ruotsinkielistä ilmaisua kohtaan. Myös Janne osoittaa jonkinasteista epävarmuutta rivillä 6 *läger tror jag det heter* (su. luulen että sanotaan leiri), ja lisää rivillä 8 että voi sanoa myös *campa* (su. olla leirintäalueella). Petteri hyväksyy tämän vastauksen ja he jatkavat keskustelua paperin ohjeiden mukaan.

Koodinvaihdot voivat johtua myös kielten sekoittumisesta, kun esimerkiksi toisen kielen puhuja sekoittaa toisen kielensä ja kolmannen kielen sanat (ks. esimerkki 3). Esimerkissä 6 Janne (L1) ja Petteri (L2) suorittavat keskustelutehtävää, jossa heidän tulee käydä dialogi ruotsiksi paperilla suomeksi olevien vuorosanojen mukaan. Janne on kysynyt Petteriltä, missä lähin pankkiautomaatti sijaitsee, ja ohjeiden mukaan Petterin tulee vastata, että se sijaitsee tämän kadun päässä ja eteenpäin mentäessä hän näkee sen vasemmalla puolella.

- (6) 1 P: okei i den här gatans enda gå rakt fram ö: så de e: på **left-left**
2 **left** ((naurahtaa)) (.) väst på: vänster
3 J: mm

Petteri liputtaa ongelmia puheen tuottamisessa epäröimällä (ö:, e:) kun hänen pitäisi sanoa ruotsiksi *vasemmalle*. Tätä seuraa koodinvaihto *left*, johon Petteri reagoi heti itse toistamalla sanan ja osoittaa äänensävyllä ja naurahtamalla että hän tietää sen olevan englantia eikä ruotsia. Pienen tauon ja yrittämisen jälkeen hän muistaa itse sanan *vänster* ja voi jatkaa selitystään. Kaikki tämän luvun esimerkit ovat saman tandemparin keskusteluista. Liputettuja koodinvaihtoja esiintyy kuitenkin myös muiden analysoidussa aineistossa mukana olevien parien vuorovaikutuksessa.

Liputettuja koodinvaihtoja käytetään tilanteissa, jossa puhujalla on ongelmia löytää tilanteeseen sopivaa ilmausta. Yleensä liputettujen koodinvaihtojen on katsottu olevan merkkejä puutteellisista toisen kielen taidoista, mutta esimerkistä 4 käy ilmi, että myös ensikielinen puhuja voi käyttää niitä ollessaan epävarma jostakin ilmauksesta. Epävarmuus kielen tuottamisessa ei siis ole ainoastaan toisen kielen puhujilla ilmenevä piirre, eikä liputettujen koodinvaihtojen voida automaattisesti katsoa merkitsevän puutteellista kielitaitoa. Esimerkistä 6 käy ilmi, että toisen kielen käyttäjä tietää oikean ilmauksen kohdekielellä, mutta sekoittaa sen ensin kolmanteen kieleen. Koodinvaihtojen syyt ja niiden tulkinta on siis aina tilannesidonnaista.

4 Johtopäätökset

Kaikki tutkitussa aineistossa esiintyneet koodinvaihdot kolmanteen kieleen ovat englanniksi. Koodinvaihdot ovat sanontavaihtoja tai lauseensisäisiä vaihtoja ja käsittävät siis yksittäisiä sanoja tai fraaseja. Lauseidenvälisiä koodinvaihtoja tai koko keskustelukielen vaihtoja ei esiinny lainkaan. Keskustelun pääkielenä säilyy aina kyseisen luokahuonekontekstin kohdekieli, suomi tai ruotsi, oppitunnista ja tehtävästä riippuen.

Sekä ensikielen että toisen kielen puhujat käyttävät niin sujuvia kuin liputettuja koodinvaihtoja kolmanteen kieleen. Myös tilanteissa, joissa liputettu koodinvaihto johtuu ongelmista kielen tuottamisessa tai ymmärtämisessä, näkyy informanttien pyrkimys pysytellä opintojen kohdekielellä ja käyttää ensisijaisena tukikielenä toista tandemkieltä. Englanniksi käytetään yksittäisiä sanoja, joilla pyritään selvittämään vuorovaikutuksen ongelmatilanteita ja neuvottelemaan yhteinen ymmärrys tilanteissa, joissa kummankaan osapuolen taidot toisessa kotimaisessa kielessä eivät riitä ratkaisemaan ongelmatilannetta. Samansuuntaisia tuloksia pyrkimyksestä pysytellä tandemkielissä on saatu analysoitaessa aikuisten suomi–ruotsi-tandemparien koodinvaihtoja (Karjalainen 2011: 141).

Yksilöllisiä eroja informanttien koodinvaihtojen käytössä esiintyy aineistossamme etenkin sanontavaihtojen käytössä. Niitä käytetään vitsaillessa, lentävinä lauseina ja luomaan yhteisymmärrystä. Sanontavaihdot ilmaisevat myös puhujan ja keskustelukumppanin (oletettua) monikielistä kompetenssia. Suurin osa sanontavaihtoista on yhden informantin tekemiä. Hänelle on tyypillistä käyttää niitä varsinkin toisen kielen konteksteissa, mutta myös ensikielillä puhuessa. Sanontavaihtojen voidaan todeta olevan analysoidussa aineistossa esiintyvistä koodinvaihtotyypeistä se, joihin puhujan idiolekti vaikuttaa eniten.

Tutkitussa aineistossa ei käy ilmi taipumusta vaihtaa tandemkielet englantiin yhteisenä vieraana kielenä. Tässä aineistossa informantit edustavat nk. tyypillistä tandemparia, jossa molemmilla on yksi kotikieli, joka on sama kuin heidän koulukielensä. Heidän taitonsa koulukielessä ovat siis hyvät, ja he pystyvät myös viestimään tandemkielellä vähintään kohtalaisen sujuvasti. Ottaen huomioon oppilaiden yhä heterogeenisemmat kielelliset ja kulttuuriset taustat olisi jatkossa tärkeää tarkastella myös tandempareja, joissa ainakin jompikumpi osapuoli on kaksikielinen (koulukieli ja toinen ensikieli, joka ei ole kumpikaan tandemkielistä) tai joiden koulukieli ei ole heidän ensikielensä. Voidaan olettaa, että oppilaat, joilla on englanti yhtenä ensikielenään tai joiden koulukieli ja/tai tandemkieli ovat heikohkoja käyttävät useammin englantia tukikielenä (ks. Grasz 2012: 43) tai jopa pyrkivät vaihtamaan keskustelukielen englanniksi. Tästä on viitteitä Luokkatandem-hankkeen opettajien puhepäiväkirjarefleksioissa, mutta ei videoaineistossa. Tämän selvittäminen jatkossa on tärkeää, jotta voidaan lähemmin tarkastella miten luokkatandem toimii monikielisissä ja -kulttuurisissa ryhmissä.

Lähteet

- Arnfast, Juni Söderberg & J. Normann Jørgensen (2003). Code-switching as a communication, learning, and social negotiation strategy in first-year learners of Danish. *International Journal of Applied Linguistics* 13:1, 23–53.
- Berglund, Raija (2008). *Ett barns interaktion på två språk. En studie i språkval och kodväxling*. Acta Wasaensia nr 190, Språkvetskap 37. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Brammerts, Helmut (2003). Språkinläring i tandem och inlärautonomi. Om utvecklingen av ett koncept. Teoksessa: *Självstyrd språkinläring i tandem. En handbok*. Rapport nr 13, 13–21. Toim. Bengt Jonsson. Härnösand: Department of Humanities, Mid Sweden University.
- Brammerts, Helmut & Mike Calvert (2003). Att lära genom kommunikation i tandem. Teoksessa: *Självstyrd språkinläring i tandem. En handbok*. Rapport nr 13, 31–43. Toim. Bengt Jonsson. Härnösand: Department of Humanities, Mid Sweden University.
- Grasz, Sabine (2012). „... als ich Kind war, hatten wir das everywhere.” Sprachwechsel als Lern- und Kommunikationsstrategie in einem Tandemgespräch. Teoksessa: *Kielet liikkeessä, VAKKI-symposiumi XXXII*, 34–45. Toim. Niina Nissilä & Nestori Siponkoski. VAKKI Publications 1. Vaasa: VAKKI ry.
- Ilmasti, Lotta (2006). *Ruotsinsuomen ominaispiirteitä. Näkökulmana mahdollisten paluumuuttajien kielellinen sopeutuminen ja sen tukeminen*. Web Reports No. 16. Siirtolaisuusinstituutti. Saatavilla: http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/webreport/webreport_016.pdf

- Karjalainen, Katri (2011). *Interaktion som mål och medel i FinTandem. Strategier och orientering vid problem i språkproduktion*. Acta Wasaensia 244. Språkvetenskap 43. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Karjalainen, Katri, Michaela Pörn, Fredrik Rusk & Linda Björkskog (2013). Classroom tandem – Outlining a model for language learning and instruction. *International Electronic Journal of Elementary Education (IEJEE)*, 6(1). [lainattu 16.2.2015]. Saatavilla: www.iejee.com/6_1_2013/IEJEE_6_1_karjalainen_rusk_porn_bjorkskog.pdf
- Luokkatandem* (2013). Käytännön opetusjärjestelyt. [lainattu 17.12.2014]. Saatavilla: <http://www.luokkatandem.com/mita-on-luokkatandem-/kaytannon-opetusjarjestelyt/>
- Poplack, Shana (1980). Sometimes I'll Start a Sentence in Spanish y termino en español: Toward a Typology of Code-Switching. *Linguistics* 18, 7/8, 581–618.
- Pörn, Michaela & Katri Karjalainen (2013). Klasstandem i en tvåspråkig skolkontext. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, toukokuu 2013. [lainattu 17.12.2014]. Saatavilla: <http://www.kieliverkosto.fi/article/klasstandem-i-en-tvasprakig-skolkontext/>
- Romaine, Suzanne (1995). *Bilingualism*. Second edition. Oxford: Blackwell.

Litteraatiomerkit

- (.) mikrotauko (alle 0,2 sekuntia)
(2.0) tauko sekunteina
| päällekkäispuhunnan alku
? nouseva intonaatio
: äänteen venytys
- sana jää kesken
teksti painotettu sana tai tavu
((teksti)) muu kuin suullinen aktiviteetti
(teksti) epävarmasti kuultu jakso
>teksti< ympäröivää puhetta nopeammin puhuttu jakso
teksti koodinvaihto kolmanteen kieleen (englanti)